

สื่อสารการเมือง เรื่อง ปราสาทพระวิหารจำลอง
POLITICAL COMMUNICATION CONCERNING THE PREAH VIHEAR
TEMPLE REPLICA

ทรงพร ทาเจริญศักดิ์*
Songphorn Tajaroen suk

Received: May 05, 2019

Revised: June 17, 2019

Accepted: June 25, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาบริบทการเมืองไทยช่วง ค.ศ. 1962-2016 ที่มีผลต่อปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง (2) วิเคราะห์การสื่อสารการเมืองในกรณีนี้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ภายใต้กรอบแนวคิดสื่อสารการเมืองของของไบรอัน แมกแนร์ (Brian McNair) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเอกสารและการวิเคราะห์เนื้อความของ“ชาวออนไลน์” จากสื่อในกัมพูชาและไทย ผู้วิจัยพบว่า (1) บริบททางการเมืองไทยช่วง ค.ศ. 1962-2016 มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อโครงการนี้ (2) สื่อในภาษาอังกฤษ และสื่อในภาษาไทยมีการสื่อสารการเมืองในกรณีนี้แตกต่างกัน โดยสื่อในภาษาอังกฤษมองว่าเป็นความพยายามของกลุ่มชาตินิยมที่อยากได้ปราสาทพระวิหารคืนมา แต่สื่อในภาษาไทยมองว่าชาวศรีสะเกษต้องการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองเพื่อเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยว แม้จะถูกคัดค้านจากรัฐบาลไทยและกัมพูชา แต่ประชาชนศรีสะเกษยืนยันที่จะหาทางเปิดปราสาทพระวิหารจำลองที่สร้างเสร็จแล้วผามออีแดงให้ได้

คำสำคัญ: การสื่อสารการเมือง; ปราสาทพระวิหาร; ปราสาทพระวิหารจำลอง

* Political Communication College, Krirk University.

ABSTRACT

This article, entitled “Political Communication Concerning Preah Vihear Replica”, has two objectives: (1) to study the political contexts from 1962 to 2016 that influenced the Preah Vihear temple replica project at Pha Mor E-Daeng; and (2) to analyze the political communication involved. This is a qualitative research under the framework of Brian McNair’s Political Communication Model. The research techniques employed are documentary research and content analysis of on-line news reports from various media sources both from Thailand and Cambodia. First, it was found that the political contexts in Thailand and Cambodia from 1962 to 2016 did significantly influence the Preah Vihear temple Replica project at Pha Mor E-Daeng. Because the Preah Vihear temple is situated near to the Cambodian-Thai border, the two neighbors were involved in the ownership dispute of Preah Vihear temple. The International Court of Justice decided twice in favor of Cambodia in 1962 and 2013. Following border clashes in 2008, Cambodia has closed the gate to Preah Vihear temple from Thailand. This prompted the peoples of Si Saket to come up with the Preah Vihear temple replica project at Pha Mor E-Daeng. Second, concerning the analytical study of political communication of the political actors involved, it was found that the Thai mass media in English and those in the Thai language did convey different political messages. Whereas the media in English saw it as another attempt by the ultra-nationalists to reclaim ownership of the Cambodian Preah Vihear temple; however, those in the Thai language saw the project as an effort to revive the local economy through tourism promotion. Despite negative responses from both governments, the peoples of Si Saket challenged, resisted to obey their orders to tear down the said replica.

Keywords: Political Communication; Preah Vihear Temple; Preah Vihear Temple Replica.

1. บทนำ

การสื่อสารการเมือง คือ การสื่อสารทุกรูปแบบที่ดำเนินการโดยนักการเมือง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับทางการเมืองโดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง หรือ เป็นการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง หรือ เป็นกิจกรรมการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง เช่น การรายงานข่าว บทบรรณาธิการ (McNair, 2003) เนื่องจากไทยและกัมพูชาได้มีกรณีพิพาทแย่งชิงปราสาทพระวิหารกันมายาวนานจนคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลโลกถึงสองครั้งในปีค.ศ. 1962 และ 2013 และศาลได้ตัดสินว่าเป็นของกัมพูชา การก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ฝามอ-อีแดง ตำบลเสาชงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งตั้งอยู่ห่างปราสาทพระวิหารในกัมพูชาเพียง 700 เมตร กรณีการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ฝามออีแดง ในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม ค.ศ. 2016 จึงดูเหมือนว่าจะจะเป็นข่าวใหญ่ที่อาจจะกระทบความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย และเกิดความตึงเครียดที่ชายแดนอีกครั้ง สื่อสารมวลชนในทั้งในกัมพูชาและไทยก็ได้สื่อสารการเมืองในเรื่องนี้อย่างน่าสนใจยิ่ง

ก่อนหน้านี้มีการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลองครั้งแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1963 ที่เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อปลอบใจที่คนไทยต้องสูญเสียเขาพระวิหารไป แม้แต่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก็เคยมาอ่านอ่านแถลงการณ์ทวงคืนแผ่นดินไทยที่ปราสาทพระวิหารจำลองที่เมืองโบราณแห่งนี้ (Prachatai, 2009) มีผู้พยายามจะสร้างปราสาทพระวิหารจำลองแห่งที่ฝามออีแดง มาตั้งแต่ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่รัฐบาลกัมพูชาได้ตอบโต้อย่างทันควัน และชูว่าอาจารย์เรียนไปยังองค์การยูเนสโก (Phnom Penh Post, 2009) ด้วยเหตุนี้โครงการนี้จึงเงียบหายไป

ตราบจนกระทั่งในปี 2015 มีรายงานครึกโครมอีกครั้ง เมื่อสื่อไทย พาดหัวข่าวว่า “ไทยจะพิจารณาเลียนแบบสร้างปราสาทพระวิหารที่เคยเป็นข้อพิพาท” (Khaosod English, 2015) เกือบหนึ่งปีต่อมาหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ เมื่อ 24 เม.ย. 2016 พาดหัวข่าวว่า “ทหารพรานไทยได้สร้าง ‘ปราสาทพระวิหารจำลอง’ บนฝามออีแดง” วันต่อมาสื่อกัมพูชาระบุว่า “รัฐบาลกัมพูชาไม่พอใจที่ทหารไทยสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง” (The Phnom Penh Post, 2016b) ต่อมาหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ก็พาดหัวข่าวว่า “ประยุทธ์ตำหนิการสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง” (Bangkok Post, 2016b) ในวันเดียวกัน หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ก็รายงานข่าวว่า “ปราสาทพระวิหารจำลอง ‘ถูกเก็บเข้ากรุ’ เรียบร้อยแล้ว” (Nation Multimedia, 2016a) อย่างไรก็ตาม เพียงหนึ่งสัปดาห์ต่อมา สถานการณ์พลิกกลับว่ามีการอนุญาตให้เปิดปราสาทพระวิหารจำลองได้แล้ว (Bangkok Post, 2016)

ประเด็นการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงจึงเป็นที่สนใจอีกครั้ง ของนักวิชาการที่ติดตามประเด็นความขัดแย้งปราสาทพระวิหาร ดังจะเห็นว่า Lilja-Baaz (2018) เสนอแนวคิดที่ว่า ปราสาทพระวิหารจำลองนั้น เป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านอำนาจรัฐของทั้งรัฐไทยและกัมพูชาที่เป็นคู่ขัดแย้งในกรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร และก่อให้เกิดสภาวะสงครามที่พรมแดนไทย-กัมพูชา การสร้างปราสาทพระวิหารจำลองเป็น‘การผลิตซ้ำ’ (repeats) ที่แสดงว่าประชาชนต่อต้านแนวคิดที่ว่า ต้องมีของจริงแท้เพียงอย่างเดียวไม่อาจทำเลียนแบบได้ ในทางการเมืองเป็นการแสดงว่า ประชาชนต้องการสันติภาพ ไม่ต้องการสงครามเพื่อแย่งชิงปราสาทพระวิหารกันอีกต่อไป

ผู้วิจัยได้พบว่า เหตุใดการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลองครั้งที่สองในปี ค.ศ.2016 นี้ จึงกลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งประเด็นการเมืองเรื่องชาตินิยมทั้งในไทยและกัมพูชามีอิทธิพลต่อปราสาทพระวิหารทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ Ngoun (2017) ที่ระบุว่า ปราสาทพระวิหารได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองกัมพูชาในการรวมชาติสมัยสีหนุและในการเสริมฐานการเมืองของตนสมัยฮุนเซ็น ส่วนในไทยลัทธิชาตินิยมถูกนำไปใช้ในการโค่นนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม ลัทธิชาตินิยมได้ถูกนำไปใช้จนเกิดการปะทะกันที่ชายแดนระหว่างสองประเทศระหว่างปี 2008-2013

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบริบทการเมืองไทยช่วงปี ค.ศ.1962-2016 ที่มีผลต่อโครงการปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง

2.2 เพื่อวิเคราะห์การสื่อสารการเมือง เรื่องปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องนี้ เป็นการนำเสนอการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อความ (content analysis) ซึ่งหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit Of Analysis) คือ“รายงานข่าว” ในรูปแบบของ “ตัวบท” (texts) ที่ได้มาจากเว็บไซต์ต่างๆในรูปแบบของ “ข่าวออนไลน์” จากสื่อสารมวลชนในประเทศกัมพูชาและประเทศไทย โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของของโบรอัน แมกแนร์ เพื่อศึกษาถึงผู้เล่นทางการเมือง (Political Actors) ที่เกี่ยวข้อง (McNair,2003).ในกรณีปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง

4. สรุปผลของการวิจัย

4.1 บริบททางการเมืองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 ถึง 2016 ที่มีผลต่อการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง

ช่วงแรกค.ศ. 1962 ถึง 2013 ศาลโลกสองครั้งตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ศาลโลกเมื่อ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1962 ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา แต่ทั้งนี้ศาลไม่ได้พิพากษาชี้ขาดเรื่องเส้นเขตแดน รัฐบาลสหรัฐ ณะรัชต์ยอมถอนกำลังออกมาจากปราสาทพระวิหาร แต่ได้ขีดเส้นเขตปราสาทพระวิหารและกันรั้วลวดหนามรอบปราสาทตามมติคณะรัฐมนตรี (Ministry of Foreign Affairs (2013)

ต่อมาในสมัยรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ มี สส.จากภาคอีสานเสนอให้ไทยเจรจา กับกัมพูชา เพื่อเปิดปราสาทพระวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยว (Nawin Boonseth, 2013: 44-46) ในสมัยรัฐบาล อานันท์ ปันยารชุนได้มีการตกลงกันให้ขึ้น “ปราสาทจากฝั่งไทยตรงเชิงบันไดด้านเหนือ และไทยเป็นผู้คุมทางขึ้น มีป้ายเป็นภาษาไทยและใช้เป็นทางเข้าออกหลักของปราสาท” (Borwornsak Uwanno, 2013: 63). ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัยมีการ “ทดลองเปิดจุดผ่านแดน ณ เขาพระวิหาร” โดยอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้ โดยฝ่ายกัมพูชาเก็บค่าผ่านแดนและกองกำลังสุรนารี ช่วยเก็บกู้ระเบิด (Borwornsak Uwanno, 2013: 63).

ในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีการลงนามใน “ข้อตกลงที่จะร่วมพัฒนาปราสาทพระวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยว 7 ข้อ” (Watcharin Yongsiri, 2011: 31). แต่ทว่าเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2549 กัมพูชาได้ยื่นเอกสารขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกโดยไม่แจ้งให้ไทยทราบสาเหตุอาจเพราะกัมพูชาไม่ไว้ใจไทย จึงมองว่าการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกนั้น ทำให้ไทยมีสิทธิในเชิงสัญลักษณ์เหนือปราสาทพระวิหาร (Puangthong Pawakapan, 2013:90) ในสมัยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ กัมพูชาได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นครั้งที่สองกับยูเนสโก โดยได้แนบแผนที่ซึ่งล้ำเข้ามาในพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกม. รัฐบาลสุรยุทธ์จึงได้เห็นขอบเฉพาะในหลักการ แต่ทว่าคงคิดว่าแผนที่ที่กัมพูชาแนบมานั้นได้ล้ำเข้ามาในพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตาราง กม. (Noppadon Pattama, 2016:53)

ในสมัยรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช กัมพูชาได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกเป็นครั้งที่สาม โดยได้แนบแผนที่ประกอบซึ่งไม่รุกล้ำ ‘พื้นที่ทับซ้อน ไทย-กัมพูชา’ จึงลงนามใน “ข้อตกลงร่วม” (Joint Communiqué) แต่ฝ่ายต่อต้านรัฐบาล นายสมัครได้ปลุกกระแสชาตินิยมและทำการประท้วงจนต้องยกเลิกข้อตกลงนี้ หลังจากยูเนสโกมีมติเอกฉันท์ให้กัมพูชาขึ้นทะเบียนให้ตัวปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกในวันที่ 8 กรกฎาคม 2008 กรณีนี้ได้กลายเป็น “จุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง”

ทางการเมืองระหว่างสองประเทศ จนเกิดมีการตริ่งกำลังตามแนวชายแดน และการปะทะกันรุนแรงหลายครั้งในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จนกัมพูชาได้นำประเด็นพิพาทนี้ไปร้องเรียนต่อศาลโลก ซึ่งศาลโลกเมื่อ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2556 ยืนยันให้กัมพูชาเป็นเจ้าของ ‘ชะง่อนผา’(promontory)ซึ่งปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ แต่ให้ไทยและกัมพูชาไปตกลงกันเองเกี่ยวกับพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตร.กม. (Songphorn Tajaroensuk, 2016).

4.2 ช่วงที่สองค.ศ. 2014 ถึง 2016 กรณีปราสาทพระวิหารจำลองที่ฝามออีแดง

หลังจากมีการปะทะตามชายแดนกันรุนแรง ฝ่ายกัมพูชาได้ปิดด่านชายแดนด้านปราสาทพระวิหารทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถขึ้นไปชมได้จากฝั่งจังหวัดศรีสะเกษ หนึ่งปีต่อมาภูมิภาคเอกชนเสนอจะสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ฝามออีแดง แต่ถูกคัดค้านโดยนายก อบจ.และผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษอันเป็นตัวแทนอำนาจรัฐจากส่วนกลาง ดังพาดหัวข่าว 25 พ.ค. 2009 “ศรีสะเกษค้านสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง” จากกรุงเทพธุรกิจ ด้านหนังสือพิมพ์ Phnom Penh Post (2009) ของกัมพูชา ก็ระบุว่า รัฐบาลกัมพูชาเดือดดาลมากเมื่อทราบข่าวนี้ หลังจากนั้นข่าวคราวเกี่ยวกับโครงการปราสาทพระวิหารจำลองก็เงียบหายไป

เจ็ดปีต่อมาชาวศรีสะเกษจึงเริ่มเคลื่อนไหวอีกครั้ง หลังจากศาลโลกมีคำตัดสินครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2556 ยืนยันอีกครั้งว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา สำนักข่าว INNNewsได้พาดหัวข่าวเมื่อ 24 ธ.ค. 2014ว่า “วอนรัฐเร่งเจรจาเปิดเขาพระวิหารหนุนท่องเที่ยว” เนื่องจากประชาชนบ้านภูมิซอรอล ต.เสาชงชัย อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ นำโดย กำนันวิระยุทธ ดวงแก้ว เสนอให้รัฐบาลไทยให้เจรจากับรัฐบาลกัมพูชา เพื่อเปิดปราสาทพระวิหารให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความเคลื่อนไหวครั้งนี้ได้รับการขานรับจากภาคเอกชนนำโดยดร.กัลยาณี ธรรมจารีย์ ประธานสภาอุตสาหกรรมธุรกิจท่องเที่ยว จ.ศรีสะเกษ แต่ทว่าระหว่างการเยือนกัมพูชาครั้งแรกของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เห็นได้ชัดว่ากัมพูชาไม่ต้องการให้ไทยยุ่งเกี่ยวในปราสาทพระวิหารอีกต่อไปทั้งนี้หนังสือพิมพ์ของกัมพูชาระบุว่า ขณะนี้ฝั่งกัมพูชามี ถนนดี มีโรงแรมหรู แล้ว นักท่องเที่ยวจึงไม่จำเป็นจะต้องเข้ามาเยือนปราสาทพระวิหารจากฝั่งไทย (Cambodian Daily, 2014).

เมื่อรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ไม่สามารถตอบสนองข้อเรียกร้องของชาวจังหวัดศรีสะเกษ พวกเขาจึงแสวงหาความร่วมมือในจังหวัด 5 ส.ค. 2015 สื่อผู้จัดการออนไลน์พาดหัวข่าวว่า “ทหารเตรียมพัฒนา ‘ฝามออีแดง’ รับ AEC เอกชนเสนอสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง” โดย ดร.กัลยาณี ธรรมจารีย์ ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษด้านท่องเที่ยว ระบุว่าได้หารือกับทางฝ่ายทหารเพื่อเสนอให้ทางกองกำลังสุรนารีได้เข้ามาช่วยในการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองขึ้นบนบริเวณฝามออีแดงเหมือนที่จัดสร้างไว้ที่บริเวณหน่วยเฉพาะกิจกรมทหารพรานที่ 23

ในวันรุ่งขึ้นชาวประชาสัมพันธ์จังหวัดศรีสะเกษได้รายงานว่า ทหารเห็นด้วยที่ฝ่ายเอกชนเสนอสร้างปราสาทพระวิหารจำลองขึ้นบนบริเวณผามออีแดง เช่นเดียวกับสื่อชาวสปป.ลาว ภาษาอังกฤษ ก็ระบุว่า ทหารไทยได้เห็นชอบที่จะทำตามข้อเรียกร้องของภาคธุรกิจ

สี่เดือนต่อมา 18 ธันวาคม 2015 ชาวไทยพีบีเอส พาดหัวข่าวว่า “ไทยตัดกัญญาแจประตูขึ้นเขาพระวิหาร รอ ‘ประยุทธ์’ เจริญ ‘ฮุนเซน’ ใช้พื้นที่พิพาทร่วม” ทั้งนี้ พ.อ. ธนศักดิ์ มิตรภานนท์ ผู้บังคับหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี ยืนยันว่า การตัดกัญญาแจคล้องประตูเหล็กเป็นสิทธิที่ไทยทำได้ เพราะกัญญาแจอยู่ในฝั่งไทย ทั้งนี้พ.อ.ธนศักดิ์ หวังว่าจะมีการเปิดเจรจาทันทีทั้ง 2 ประเทศ เรื่องนี้ระหว่างการเดินทางมาเยือนไทยของสมเด็จฮุนเซน นายกรัฐมนตรีกัมพูชา

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์รายงาน ว่า นายพลเดียบันท์ และพลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรีและรมว.กลาโหมไทย กำลังหารือกันเมื่อ 24 มีนาคม เรื่องการเปิดด่านชายแดนที่ปราสาทพระวิหาร แต่ยังไม่ยืนยันว่าจะเปิดเมื่อไร (Bangkok Post, 2016f) อย่างไรก็ตาม เพียงสี่วันต่อมา นายพลเดียบันท์ ได้ปฏิเสธว่า ในการหารือกับพลเอกประวิตรว่าไม่ได้มีวาระเรื่อง ปราสาทพระวิหาร เพียงแต่มีการหารือเรื่องจะเปิดด่านชายแดนบางแห่ง แต่ไม่ใช่ที่ปราสาทพระวิหาร (Bangkok Post, 2016)

25 เมษายน 2016 หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ โดย วาสนา นาน่วม ชาวได้รายงานว่าการช่างของกองกำลังสุรนารี ได้สร้างปราสาทพระวิหารจำลองเพื่อตั้งตุงตุงนักท่องเที่ยวให้มาผามออีแดง บนจุดสูงสุดของวนอุทยานเขาพระวิหารในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งห่างจากปราสาทพระวิหาร 700 เมตร นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นตัวปราสาทพระวิหารในกัมพูชาได้ (Bangkok Post, 2016c)

26 เมษายน 2016 นายพาย สีพัน โฆษกรัฐบาลกัมพูชาตอบโต้ทันควันว่าไม่เห็นด้วยกับการสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง หากจะมีการพัฒนาร่วมกับไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร จะต้องรอจนกว่าประเด็นพรมแดนไทย - กัมพูชาจะได้ข้อยุติ รัฐบาลกัมพูชาต้องการให้มีการปักเสาหลักเขตแดนให้เรียบร้อยก่อน (Phnom Penh Post, 2016a)

แม้จะมีเสียงคัดค้านจากฝั่งกัมพูชา แต่สื่อสารมวลชนไทยต่างประสานเสียงตอบรับการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองในทางบวก เช่น ไทยพีบีเอสที่รายงานว่า “กำลังจะมีการเปิดเขาพระวิหารจำลองแล้วที่ผามออีแดง” (Thai PBS, 2016a). นอกจากนี้ยังมีการพาดหัวข่าวอย่างตื่นเต้นเร้าใจชวนให้ผู้คนเดินทางไปเยี่ยมชม เช่น “ฮือฮา ทหารเร่งสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง พร้อมเปิดให้ปชช.เข้าชมได้” (มติชนออนไลน์ 2 พฤษภาคม 2016) และ “เหมือนจริง! เตรียมเปิดให้ชม “ปราสาทพระวิหารจำลอง” บนผามออีแดง ฝีมือทหารไทย”, (Online Manager, 2016).

สองวันต่อมา ศุภลักษณ์ กาญจนขุนดี จากหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ได้สื่อสารการเมืองว่า กรณีปราสาทพระวิหารจำลองสะท้อนความเจ็บปวดที่ร้ายลึกของกลุ่มชาตินิยมไทย ดังที่จอมพลสฤษดิ์เคยให้สัญญาว่า แม้จะแพ้คดีในศาลโลกในปี 1962 แต่ก็เอาปราสาทพระวิหารคืนมา ความขมขื่นนี้มาแสดงออกในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยกลุ่มนี้ได้ทำทุกวิถีทางมิให้กัมพูชาขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก เมื่อขัดขวางไม่สำเร็จก็ทำให้สถานการณ์ร้อนแรง จนเกิดปะทะตามชายแดน จนกัมพูชาต้องฟ้องศาลโลกเป็นครั้งที่สอง และกลุ่มชาตินิยมไทยก็พ่ายแพ้อีกในปี 2013 ในสายตาคอนภายนอกแม้ว่าการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองจะดูสิ้นคิด แต่ก็เป็นการปลอบใจกลุ่มชาตินิยมไทยให้คลายความเจ็บปวด (Nation Multimedia, 2016) อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นได้พาดหัวข่าวต่อมาว่า “ปราสาทพระวิหารจำลองถูกดองเสียแล้ว” (Nation Multimedia, 2016).

6 พฤษภาคม 2016 หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ระบุว่าปราสาทพระวิหารจำลองอาจถูกสั่งให้รื้อทิ้ง (Bangkok Post, 2016) ยิ่งไปกว่านั้น สองต่อมามีหนังสือพิมพ์ขะแมร์ไทมส์ของกัมพูชาพาดหัวข่าวว่า “ผู้บัญชาการปราสาทพระวิหารจำลองถูกย้าย” (Khmer Times, 2016) นอกจากนี้หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ยังรายงานเมื่อ 9 พฤษภาคม 2016 ว่ากัมพูชาประณามการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองอย่างรุนแรง โดยอ้างว่าขัดกับหลักการของชาติอารยะ และโจมตีพวกชาตินิยมไทยที่ยังไม่ยอมรับคำตัดสินศาลโลกว่า ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ตามด้วยพาดหัวข่าวว่า ประยุทธ์ดำหนิ การสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง” (Bangkok Post, 2016)

9 พฤษภาคม 2016 บทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ได้สื่อสารการเมืองว่าไม่เห็นด้วยที่มีการสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง เนื่องจากที่ตั้งไม่เหมาะสม อยู่ใกล้กับปราสาทของจริงมากเกินไป นอกจากนี้ยังวิพากษ์กลุ่มชาตินิยมไทยว่าเป็นเพียงเสียงส่วนน้อยที่ยังทำใจยอมรับความจริงไม่ได้ หน่วยงานของรัฐบางหน่วยก็มีทัศนคติและพฤติกรรมหลายอย่างที่แสดงว่าไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาลโลกทั้งสองครั้ง คนกลุ่มนี้แหละที่ทำให้ชายแดนไทย-กัมพูชาตึงเครียด จนทหารบาดเจ็บล้มตายเป็นเพราะคลั่งชาติ โครงการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง คือ ตัวอย่างล่าสุด (Bangkok Post, 2016)

ที่จังหวัดศรีสะเกษ สื่อโทรทัศน์ไทยพีบีเอส 9 พฤษภาคม 2016 รายงานว่า หัวหน้าอุทยานแห่งชาติเขาพระวิหารที่จังหวัดศรีสะเกษไม่เห็นด้วยที่มีคำสั่งนี้ และย้ำว่าโครงการสร้างก่อปราสาทพระวิหารจำลองนี้อยู่ในแผนแม่บทของอุทยาน เพราะคนไทยข้ามไปฝั่งเขมรไม่ได้ จึงอยากให้นักท่องเที่ยวยังคงเข้ามาในพื้นที่เขามออีแดงเหมือนเดิม (Thai PBS, 2016)

นอกจากนี้ยังมีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการชะลอหรือทุบทิ้งโครงการปราสาทพระวิหารจำลองอย่างกว้างขวาง ดังพาดหัวข่าว“เป็นเรื่อง! ชาวกันทรลักษณ์ค้านปิด-ทุบทิ้ง “ปราสาทพระวิหารจำลอง” ชี้ตั้งในแผ่นดินไทย”จากผู้จัดการออนไลน์ วันรุ่งขึ้นดูเหมือนว่าทั้งนายกรมต.และรมต.กลาโหมไทยจะยอมรับว่าปราสาทพระวิหารจำลองตั้งอยู่บนแผ่นดินไทยจึงจะไม่กระทบกัมพูชา ดังพาดหัวข่าวจากไทยรัฐออนไลน์. “นายกฯ-บิ๊กป้อม’ ยันปม ‘พระวิหารจำลอง’ ไม่กระทบสัมพันธ์ ‘ไทย-กัมพูชา’” จึงจะเห็นว่าสื่อไทยรายงานตรงกันว่า จะไม่มีการทุบทิ้งปราสาทพระวิหารจำลอง ดังพาดหัวข่าว “มทก. 2 ยันไม่ทุบ ‘ปราสาทพระวิหารจำลอง’ บนผามออีแดงทิ้ง”(ไทยรัฐออนไลน์)“มทก.2 ยันไม่รู้ปราสาทพระวิหารจำลอง”(เดลินิวส์) และ“มทก.2 ชี้สร้างพระวิหารจำลองอาจกระทบสัมพันธ์ไทย-เขมร แต่ยันไม่ทุบทิ้ง” (MGR Online,2019)

หลังจากรัฐบาลยอมไม่ทุบทิ้งปราสาทพระวิหารจำลอง ชาวจังหวัดศรีสะเกษก็รุกคืบหน้าโดยเรียกร้องให้เปิดปราสาทให้ประชาชนเข้าชมเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว ดังพาดหัวข่าว: “ชาวกันทรลักษณ์ วอนเปิด ‘ปราสาทพระวิหารจำลอง’ หวังกระตุ้นท่องเที่ยว”(มติชนออนไลน์) และ“ชาวกันทรลักษณ์ชี้เปิด “ปราสาทพระวิหารจำลอง” ให้ ปชช.เข้าชม หลังนายกฯ ลั่นไม่ทุบทิ้ง” (MGR Online,2019) “ชาวกันทรลักษณ์ร้องเอาออกผ้าม้าคำคลุม “ปราสาทพระวิหารจำลอง” ให้นักท่องเที่ยวชม”(MGR Online) “ชาวกันทรลักษณ์ วอน นายกฯ อนุญาตเปิดพระวิหารจำลอง กระตุ้นท่องเที่ยว-ศก.(Thairath Online,2019)

ผู้จัดการออนไลน์เกาะติดข่าวที่มีการโยกย้าย พันเอกธนศักดิ์ มิตรภานนท์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 6 (ผบ.ร.6) มาเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บังคับบัญชา เนื่องจากกระทรวงการต่างประเทศร้องเรียนว่าสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง จะกระทบความสัมพันธ์กับกัมพูชา นอกจากนี้ยังเป็นการกระทำโดยพลการไม่เคยแจ้งผู้บังคับบัญชาทราบ ดังพาดหัวข่าว10 พ.ค. 2559 “บานปลาย! ผบ.ทบ.ดึงฟ้าผ่าผบ.ร.6 ปมสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง หวั่นกระทบเขมร”(MGR Online,2019)

นอกจากนี้ประชาชนยังมีการร้องเรียนเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับพันเอกธนศักดิ์ มิตรภานนท์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 6 (ผบ.ร.6) ผู้ได้สั่งการให้ทหารไปดำเนินการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง ด้วยเงินส่วนตัวจำนวน 5 ล้านบาท ดังพาดหัวข่าวผู้จัดการออนไลน์ 13 พ.ค.2016 “ชาวกันทรลักษณ์ร้องเอาออกผ้าม้าคำคลุม “ปราสาทพระวิหารจำลอง” ให้นักท่องเที่ยวชม” และ“สมาคมครู กคน.อุบลฯ ยื่นหนังสือถึงนายกฯ ขอความเป็นธรรมให้ผู้การกรมทหารราบที่ 6” ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการวิจารณ์ประเด็นนี้อย่างกว้างขวางว่า รัฐบาลไทยเอาใจกัมพูชามากไปหรือไม่

ดังพาดหัวข่าวผู้จัดการออนไลน์ 14 พ.ค.2016 “ตั้งฟ้าผ่า-สั่ง “ปิด” พระวิหารจำลอง ย้ายหัวใจไทย เอาใจ “ฮุนเซน”???”

ในที่สุดความพยายามของชาวศรีสะเกษก็ประสบความสำเร็จ เมื่อฝ่ายทหารเห็นด้วยว่าไม่ต้องทุบทิ้ง แต่ให้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้เพราะอยู่ในดินแดนไทย (Bangkok Post, 2016). หนังสือพิมพ์พนมเปญโพสต์ของกัมพูชา ก็อ้างรายงานเดียวกันนี้จากบางกอกโพสต์ว่า ไทยได้ยกเลิกแผนการที่จะทุบปราสาทพระวิหารจำลอง โดยในครั้งนี้ไม่มีเสียงคัดค้านจากทางฝั่งกัมพูชา ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ พาย สีพัน โฆษกรัฐบาลกัมพูชา ได้เคยแถลงว่า จริงอยู่ ไทยสามารถสร้างได้ในดินแดนไทย แต่จะกระทบความสัมพันธ์ และไม่เป็นผลดีต่อการเจรจาเรื่องพิพาทเขตแดน Phnom Penh Post. (2016).

4.3. วิเคราะห์การสื่อสารการเมือง เรื่องปราสาทพระวิหารจำลอง

ในการวิเคราะห์การสื่อสารการเมือง เรื่องปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ บทบาทของ “ผู้เล่นทางการเมือง”(political actors) ว่าใครบ้างที่มีบทบาทหลักในการสื่อสารการเมือง เรื่องปราสาทพระวิหารจำลอง ตามทฤษฎีของไบรอัน แมกแนร์ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง สื่อสารมวลชน นักการเมืองและประชาชน ดังจะเห็นว่าในกรณีนี้ ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษ เป็น “ผู้เล่นทางการเมือง” ที่มีบทบาทนำ โดยสามารถใช้สื่อสารมวลชนมาช่วยให้เป้าหมายในการสร้างและเปิดปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงให้ได้ จนสำเร็จ ดังจะเห็นว่าหลังจากกัมพูชาได้ปิดด่านชายแดนด้านปราสาทพระวิหารในปี 2009 ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เคยข้ามไปชมปราสาทพระวิหารในกัมพูชาลดจำนวนลง จนกระทบต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น เริ่มแรกประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษได้ขอให้หน่วยรัฐระดับจังหวัดไปขอให้รัฐบาลโดยกระทรวงต่างประเทศไปเจรจากับกัมพูชาที่จะขอเปิดด่านด้านปราสาทพระวิหาร เมื่อไม่สำเร็จเพราะกัมพูชาไม่ยอมเปิดด่านด้านนี้ ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษก็ไม่ท้อถอย แต่เดินทางไปแสวงหาความร่วมมือจาก “ผู้เล่นทางการเมือง” ที่เป็นผู้บังคับบัญชาระดับหน่วยทหารจากกองกำลังสุรนารีโดยนายทหารท่านนี้ได้ออกทุนและดำเนินการก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ แม้ว่าจะเสี่ยงต่อการกระทำการเกินหน้าที่

เมื่อปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงได้สร้างแล้วเสร็จ สื่อสารมวลชนหลักทั้งไทยและอังกฤษในประเทศไทยแทบทุกสื่อ ตลอดจนสื่อหนังสือพิมพ์ในประเทศกัมพูชา ก็ได้เข้ามาแสดงบทบาทเป็น “ผู้เล่นทางการเมือง” กันอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นว่า หนังสือพิมพ์ในประเทศกัมพูชาได้ลงมาเป็นปากเสียงให้รัฐบาลกัมพูชาในการคัดค้านปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงอย่างเต็มที่

น่าสังเกตว่ารัฐบาลกัมพูชาได้ระมัดระวังพอสมควรในการสื่อสารการเมืองประเด็นนี้ จึงใช้ระดับโฆษกรัฐบาลมาเป็น“ผู้เล่นทางการเมือง”โดยระดับนายกรมต.สุนเซ็นไม่แสดงบทบาทในเรื่องนี้

ในด้านสื่อสารมวลชนหลักทั้งไทยและอังกฤษในประเทศไทยนั้น จะเห็นว่า ทักษะของสื่อสารมวลชนภาษาอังกฤษ แตกต่างจาก สื่อสารมวลชนในภาษาไทย ดังจะเห็นว่า สื่อไทยส่วนใหญ่มักจะสื่อสารการเมืองในทางบวก รายงานข่าวโดยเฉพาะพาดหัวข่าวในเชิงสนับสนุนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษที่ไม่ยอมให้อพยพกันอย่างเต็มที่ในด้านสื่อสารมวลชนภาษาอังกฤษ จะเห็นว่า บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษฉบับหนึ่งได้สื่อสารการเมืองว่า ไม่เห็นด้วยที่มีการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองและวิพากษ์วิจารณ์ผู้ก่อสร้างว่าฝักใฝ่ลัทธิชาตินิยม ในขณะที่อีกฉบับหนึ่งแม้ไม่เห็นด้วยแต่ก็พยายามจะมองอย่างเข้าใจว่า แม้ว่าการสร้างปราสาทพระวิหารจำลองจะดูสิ้นคิด แต่ก็เป็นการปลอบใจกลุ่มชาตินิยมให้คลายความเจ็บปวดจากการสูญเสียปราสาทพระวิหารองค์จริงให้แก่กัมพูชาไป

การสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดงนั้น ตามทัศนะของ Lilja-Baaz (2018) ถือเป็นกรณีที่ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษยอมรับว่า ปราสาทพระวิหารนั้นเป็นของกัมพูชา และปฏิเสธที่ไปแย่งชิงปราสาทพระวิหารของจริงคืนมาเป็นของไทย การก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง จึงถือเสมือนเป็นการสร้างสันติภาพ การที่ชาวศรีสะเกษทำใจยอมให้กัมพูชาได้ปราสาทพระวิหารจริงไป และยอมรับปราสาทพระวิหารที่จำลองขึ้นใหม่ ถือเป็นยุทธศาสตร์การสร้างสันติภาพเพื่อมาทดแทนความขัดแย้งทางทหารที่ชายแดน

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้นำเสนอบริบททางการเมืองในกรณีพิพาทกัมพูชา-ไทย เรื่องปราสาทพระวิหาร ระหว่างปี ค.ศ. 1962-2016 อันเป็นเวลายาวนานถึง 54 ปีมีการปะทะกันหลายครั้งและกัมพูชาได้ปิดทางขึ้นปราสาทพระวิหารจากฝั่งไทย จนมีผลกระทบด้านลบต่อเศรษฐกิจของชาวจังหวัดศรีสะเกษที่พึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวปราสาทพระวิหาร และได้วิเคราะห์การสื่อสารการเมืองเรื่องปราสาทพระวิหารจำลองที่ผามออีแดง ซึ่งในการนี้ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษได้แสดงบทบาท “ผู้เล่นทางการเมือง”ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5. อภิปรายผลการวิจัย

บริบททางการเมืองในกรณีพิพาทกัมพูชา-ไทย เรื่องปราสาทพระวิหาร ระหว่างปี ค.ศ. 1962-2016 นั้นยาวนานถึง 54 ปี มีการปะทะกันหลายครั้งและกัมพูชาได้ปิดทางขึ้นปราสาทพระวิหารจากฝั่งไทย จนมีผลกระทบด้านลบต่อเศรษฐกิจของชาวจังหวัดศรีสะเกษที่พึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวปราสาทพระวิหาร จากการวิเคราะห์การสื่อสารการเมืองเรื่องปราสาทพระวิหาร

จำลองที่ฝามออีแดง ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษได้แสดงบทบาท “ผู้เล่นทางการเมือง” ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การสร้างปราสาทพระวิหารจำลองที่ฝามออีแดงนั้น สอดคล้องกับทัศนะของ Lilja-Baaz (2018) ที่ว่าประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษต่อต้านแนวคิดล้าหลังของประเทศไทย และกัมพูชา ที่ไม่ตระหนักว่าประชาชนต้องการให้เศรษฐกิจดีขึ้น ประชาชนชาวจังหวัดศรีสะเกษยอมรับแล้วว่า ปราสาทพระวิหารนั้นเป็นของกัมพูชาและปฏิเสธที่จะไปแย่งชิงปราสาทพระวิหารของจริงคืนมาเป็นของไทย การก่อสร้างปราสาทพระวิหารจำลอง ถือเป็นยุทธศาสตร์การสร้างสันติภาพ เพื่อยุติความขัดแย้งทางทหารที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ทั้งยังถือเป็นยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นโดยผ่านการท่องเที่ยว

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ประเทศไทยและกัมพูชาควรยุติการทำให้ประเด็นปราสาทพระวิหารจำลองเป็นประเด็นความขัดแย้งการเมืองระหว่างประเทศ

6.2 ประเทศไทยและกัมพูชาควรปฏิบัติตามมติของศาลโลกที่ให้ทั้งสองประเทศร่วมกันคุ้มครองปราสาทพระวิหาร

6.3 ประเทศไทยและกัมพูชาควรร่วมกันทำให้ชายแดนไทย-กัมพูชาด้านปราสาทพระวิหารเป็นเขตสันติภาพ (Zone of Peace) ตามนโยบายอาเซียนเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งสองประเทศ

6.4 ประเทศไทยและกัมพูชาควรให้การศึกษาประชาชนใหม่เกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมสุดขั้วหรือการหลงชาติตนเอง เพื่อให้อยู่ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างสันติ

References

- Bangkok Post. (2016). Temple Replica Gets Nod in Military U-turn. Retrieved April 23, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/learning/advanced/947197/military-builds-preah-vihear-temple-replica>.
- Bangkok Post. (2016b). *Prayut Slams Preah Vihear Temple Replica*. Retrieved April 20, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/news/general/slams-preah>
- Bangkok Post. (2016). *Military Builds Preah Vihear Temple Replica*. Retrieved March 19, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/learning/advanced/947197/military-builds-preah-vihear-temple-replica>.

- Bangkok Post. (2016d). *Preah Vihear Temple Replica Faces the Wrecking Ball*. Retrieved April 10, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/news/general>.
- Bangkok Post. (2016). *The Temple of Doom*. Retrieved April 15, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/964517>.
- Bangkok Post. (2016). *Cambodia Mulls Preah Vihear Access from Thailand*. Retrieved April 26, 2019 from <https://www.bangkokpost.com/news/security/909368/cambodia-mulls-preah-vihear-access-from-thailand>
- Bangkok Post. (2016g). *Cambodia Denies Plans to Reopen Thai Access to Preah Vihear*. Retrieved 26 April 2019 from <https://www.bangkokpost.com/news/security/913016/cambodia-denies-plans-to-reopen-thai-access-to-preah-vihear>.
- Borwornsak Uwanno. (2013). *Roojing Rooluek Mahakap Phra Viharn: Jud Job Rue Jud Rerm Ton Kwam Khad Yaeng*. Bangkok: Sipraya Press.
- Cambodian Daily. (2014). *New Thai Prime Minister Pays Official Visit*. Retrieved April 25, 2019 from <https://www.cambodiadaily.com/news/71429-71429/>
- Khaosod English. (2015). *Thailand Considers Cloning Ancient Contested Temple*. Retrieved April 24, 2019 from <http://www.khaosodenglish.com>.
- Khmer Times. (2016). *Preah Vihear Replica Commander Transferred*. Retrieved April 11, 2019 from <https://www.khmertimeskh.com/23624/preah-vihear-replica-commander-transferred/>
- Lilja, M.& Baaz, M. (2018). Heritage Temples, Replicas and Repetitions: Theorizing the Significance of Repeats as Resistance. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. November 2018.
- McNair, B. (2003). *An Introduction to Political Communication*. London: Routledge.
- Ministry of Foreign Affairs (2013). *50 Years 50 Issues: Qs & As in Prasat Phra Viharn Case*. Retrieved 20 March 2019 from www.mfa.go.th/main/contents/files/news-20130129-151113-350152.pdf.
- Nawin Boonseth. (2013). *Khao Phra Viharn Case*. Bangkok: Praj Press.

- Ngoun, K. (2017). *The Politics of Nationalism in Cambodia's Preah Vihear Conflict with Thailand: The State, the City and the Border*. (Doctor of Thesis). Graduate School: Australian national University.
- Noppadon Pattama. (2016). *Historical Record :‘The Khao Phra Viharn Epic*. Bangkok: Matichon Press.
- Phnom Penh Post. (2016). *Thailand's Mini Preah Vihear Gets pol’s Assent*. Retrieved April 10, 2019 from <https://www.phnompenhpost.com/national/thailands-mini-preah-vihear-gets-pols-assent>
- Prachatai. (2009). *PAD Read out Declaration Demanding Lost Thai Territory at Preah Vihear (Replica)*. Retrieved April 25, 2019 from <https://prachatai.com/journal/2009/09/26034>.
- Puangthong Pawakapan. (2013). *State and Uncivil Society in Thailand at the Temple of Preah Vihear*. Bangkok: Chulalongkorn University Book Center.